ข้าราชการกับความอยู่รอดของชาติ

จากอดีตถึงปัจจุบัน ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนาการทางด้านความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ได้เจริญและขยายตัวเป็นอันมาก เมื่อหันมาพิจารณาระบบบริหารราชการ (Bureaucracy) แล้ว ก็จะเห็นได้ว่าได้มีวิวัฒนาการและการขยายตัวมาเป็นลำดับ ในขณะเดียวกันกับที่ประชากรได้ทวีจำนวนสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ความต้องการต่าง ๆ ของมนุษย์มีมากขึ้น แต่ทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมีอยู่อย่างจำกัด จึงทำให้เกิดปัญหาความเดือดร้อนขาดแคลนและปัญหาอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นความจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีกลไก อันมีประสิทธิภาพของรัฐในการจัดสรรทรัพยากรดังกล่าวในอันที่จะสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้อย่างรวดเร็วและเป็นธรรมและพร้อมที่จะรับมือแก้ไขปัญหาที่ยุ่งยากซับซ้อนต่าง ๆ โดยใช้วิชาความรู้และเทคนิคในระดับที่เหมาะสม ซึ่งกลไกอันสำคัญยิ่งที่ว่านี้ก็ได้แก่ระบบบริหารราชการและตัวข้าราชการนั่นเอง

จากเหตุผลข้างต้น จึงทำให้สถานภาพ (Status) และบทบาท (Role) ของข้าราชการมีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาตามยุคตามสมัยเช่นเดียวกัน อาทิเช่น จากภาระหน้าที่ที่มีอยู่เพียงไม่กี่อย่างได้ขยายขอบเขตเป็นภาระหน้าที่ที่มีความสำคัญ ในขั้นพื้นฐานต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั้งประเทศ จากลักษณะงานที่ทุกอย่างสามารถปฏิบัติได้โดยบุคคลคนเดียวกลายเป็นลักษณะงานที่ต้องจำแนกออกเป็นลักษณะงานที่ใช้ความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน จากบทบาทของ "ผู้ปกครอง" ได้กลายมาเป็น "ผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุข" กับประชาชน และจากหน้าที่และความรับผิดชอบที่ขึ้นตรงต่อองค์พระมหากษัตริย์ ได้เปลี่ยนมาเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อประชาชน ตามรูปการณ์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

---

* ข้อเขียนนี้ได้รับรางวัลที่ 1 ในการประกวดเรียงความของสมาคมข้าราชการพลเรือนแห่งประเทศไทย ปี 2522

โดยนัยดังกล่าว เมื่อเรามาพิจารณาบทบาทและภาระหน้าที่ของข้าราชการที่มีอยู่ในปัจจุบันแล้ว จะเห็นได้ว่าการบริหารราชการและการปฏิบัติงานของข้าราชการมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับระบบภายนอกที่สำคัญ ๆ อันได้แก่ ระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศกล่าวคือ

ประการแรก บทบาทของข้าราชการทางด้านการเมือง

การบริหารราชการเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับรายละเอียด ซึ่งมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายตามที่กฎหมายมหาชนได้บัญญัติไว้ การนำกฎหมายทั่วไปมาปรับให้เข้ากับการปฏิบัติงานโดยเฉพาะเจาะจงนั้น คือการบริหารราชการนั้นเอง และความแตกต่างระหว่างการเมืองกับการบริหารก็คือ การเมืองนั้นเป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย เป้าหมายหรือแผนดำเนินงานของรัฐบาล ส่วนการบริหารนั้นได้แก่การปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายหรือแผนการณ์นั้น ๆ

เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้าราชการ ซึ่งได้แก่ข้าราชการประจำ คือผู้นำนโยบายของรัฐบาลหรือนักการเมืองไปปฏิบัติ โดยหลักการสากลแล้วระบบบริหารราชการหรือข้าราชการนี้ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามเจตน์จำนงของรัฐ ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมและโดยการนำของสถาบันการเมือง

นอกจากนี้แล้ว หลักสำคัญประการหนึ่งของข้าราชการที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองก็คือ หลักความเป็นกลางทางการเมือง (Political neutrality) ซึ่งหมายความว่าข้าราชการมีหน้าที่ปฏิบัติราชการให้เป็นไปตามนโยบายที่รัฐบาลกำหนดไว้ โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นรัฐบาลหรือพรรคการเมืองที่เข้ามาเป็นรัฐบาลชุดใด

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าข้าราชการมีบทบาทและภาระหน้าที่ที่สำคัญยิ่งในระบบการเมือง และกระบวนการในการพัฒนาการเมืองจะหยุดชะงักหรือก้าวหน้าต่อไป จึงขึ้นอยู่กับขอบเขตของบทบาทของข้าราชการในระบบการเมืองเป็นสำคัญ

ประการที่สอง บทบาทของข้าราชการทางด้านเศรษฐกิจ

สำหรับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่สำคัญในการดำเนินกิจการของรัฐในทางเศรษฐกิจ นับได้ว่ามีอยู่ 4 ประการ คือ

1. การรักษาระดับราคาของสินค้าและบริการมิให้สูงขึ้นหรือลดต่ำลงอย่างฉวบ-ฉาบและรวดเร็ว

2. การเปิดโอกาสให้เอกชนมีเสรีภาพในการประกอบธุรกิจในขอบเขตที่เหมาะสม

3. การกระจายรายได้ที่เหมาะสม เพื่อลดช่องว่างระหว่างคนมั่งมีกับคนจน ผู้ได้เปรียบกับผู้เสียเปรียบในสังคม และ

4. การพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึงการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจรวมถึงการเพิ่มรายได้ประชาชาติ การเพิ่มรายได้ต่อหัวของประชากรเพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนในประเทศให้สูงขึ้น ซึ่งบทบาทและภารกิจในการดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจดังกล่าวข้างต้นนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยข้าราชการผู้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ และกุศโลบาย ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภาครัฐ และมีความมุ่งมั่นที่จะนำนโยบายและโครงการต่าง ๆ ไปปฏิบัติให้บรรลุผลนอกเหนือไปจากอาศัยทรัพยากรทางการบริหารของรัฐที่สำคัญอันได้แก่งบประมาณวัสดุและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงาน

ประการที่สาม บทบาทของข้าราชการทางด้านสังคม

ความเป็นมาจากประวัติศาสตร์ ข้าราชการเป็นบุคคลที่สังคมได้ให้การยอมรับนับถือเป็นอย่างสูง เพราะถือว่าเป็นผู้ที่มีเกียรติยศและศักดิ์ศรี เป็นข้าในพระองค์ซึ่งทำหน้าที่สนองพระบรมราชโองการและพระราชประสงค์ พิทักษ์ปกป้องราชบัลลังก์ ดูแลรักษาผลประโยชน์ของแผ่นดิน และปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์แทนองค์พระมหากษัตริย์ เมื่ออยู่ต่างพระเนตรพระกรรณ ตลอดจนเป็นผู้ธำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี อันดีงามของชาติ และแม้ว่ากาลจะล่วงเลยมาถึงปัจจุบันก็ตาม ข้าราชการก็ยังคงได้รับการยอมรับนับถือจากประชาชนและสังคมทั่วไปอยู่เช่นกัน ในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีการศึกษาดี เสียสละ มีคุณธรรมเข้ามารับราชการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติ และเพื่อกระทำหน้าที่ให้บริการและสนองตอบความต้องการของสาธารณชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ยิ่งกว่านั้น ทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรม และแบบแผนการดำเนินชีวิตของข้าราชการก็ยังมีอิทธิพลอย่างสูงในสังคมและมักจะได้รับการยึดถือเป็นแบบอย่างจากประชาชนทั่วไป

อย่างไรก็ดี ทั้ง ๆ ที่โดยหลักการแล้วข้าราชการจะต้องกระทำหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นให้สมบูรณ์และเรียบร้อย ประกอบกับเมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบในการบริหารราชการแล้วก็จะเห็นได้ว่า ระบบราชการมีสมรรถนะ (capacities) และศักยภาพ (Potentials) สูง สามารถดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ และนโยบายของรัฐบาล เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะเรามีข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ มีระดับการศึกษาดี และมีคุณภาพกระจายอยู่ตามส่วนราชการต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เรามีเงินงบประมาณที่จัดสรรไปให้ส่วนราชการต่าง ๆ เพื่อบริหารงานและปฏิบัติงานอย่างพอเพียง เรามีวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยทัดเทียมกับอารยประเทศ ตลอดจนมีความสามารถในด้านการจัดการ (Management) ที่มีประสิทธิภาพ แต่ทำไมผลที่ได้ (output) จากระบบราชการจึงไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนและสภาพแวดล้อมภายนอกระบบราชการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซ้ำยังก่อให้เกิดปัญหาสำคัญอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา และต่อความอยู่รอดของชาติเป็นอย่างยิ่ง เป็นต้นว่า

1. **ปัญหาด้านการเมือง** เป็นปรากฏการณ์ที่เราประสบอยู่เสมอว่า ข้าราชการมักเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองโดยเป็นผู้กำหนดนโยบายของรัฐ และเป็นผู้ตัดสินนโยบายแทนนักการเมืองเสียเอง และพร้อมกันนั้นก็ยังนำเอานโยบายที่ตนกำหนดไว้นั้นไปปฏิบัติเสียอีกด้วย ทั้งนี้เพราะระบบราชการได้มีวิวัฒนาการและพัฒนาการมานานกว่าระบบอื่น ๆ เช่น ระบบหรือสถาบันทางการเมือง ระบบราชการจึงกลายเป็นองค์การที่ใหญ่มาก มีการขยายตัวขึ้นและสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นองค์กรที่มีการจัดการอย่างเป็นระเบียบ มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นมากกว่าระบบหรือสถาบันอื่นใดในสังคม ในขณะที่ระบบหรือสถาบันทางการเมืองต้องล้มลุกคลุกคลานอยู่ตลอดเวลา อันเนื่องมาจากการปฏิวัติรัฐประหารของฝ่ายข้าราชการนั่นเอง และแม้ว่าในบางครั้งคณะรัฐบาลจะมาจากนักการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนก็ตาม แต่ความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับนักการเมือง มิได้เป็นไปโดยราบรื่นนัก

ซึ่งหากมองทางฝ่ายข้าราชการแล้ว จะเห็นได้ว่าข้าราชการไม่จริงใจที่จะร่วมมือกับนักการเมืองในการบริหารประเทศเท่าที่ควร มักระแวงและกลัวว่าฝ่ายการเมืองจะมาคอยจับผิดและลงโทษ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้ระบบหรือสถาบันทางการเมืองไม่ค่อยมีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองให้แข็งแกร่ง และมีเสถียรภาพให้ทัดเทียมกับระบบราชการ อันเป็นผลที่ทำให้ระบบราชการขาดการควบคุมจากระบบภายนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากระบบการเมืองและประชาชนส่วนใหญ่ ทั้งยังเป็นการเปิดช่องให้ข้าราชการปฏิบัติงานโดยใช้อำนาจตามอำเภอใจกับทั้งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนอย่างขาดความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อประชาชนส่วนใหญ่โดยสิ้นเชิงอีกด้วย

2. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สืบเนื่องมาจากปัญหาด้านการเมือง ที่ว่าระบบการเมือง และประชาชนไม่สามารถควบคุมระบบราชการได้อย่างแท้จริง ประกอบกับข้าราชการขาดความสำนึกในผลประโยชน์ของชาติ จึงทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจมิได้รับการเอาใจใส่และสนับสนุนจากระบบราชการอย่างจริงจัง ปัญหาต่าง ๆ ที่สำคัญ ๆ จึงมิได้รับการปรับปรุงแก้ไข อาทิ เช่นการปรับปรุงโครงสร้างทางอุตสาหกรรมที่ได้จากผลผลิตทางการเกษตร การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม การปรับปรุงโครงสร้างภาษีให้เหมาะสม การขจัดพ่อค้าคนกลางโดยการพัฒนาระบบสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ การลดขั้นตอนในการติดต่องานกับทางราชการของผู้ประกอบการเหล่านี้เป็นต้น ในเมื่อปัญหาพื้นฐานเหล่านี้ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ยิ่งพัฒนาเศรษฐกิจไปเท่าไรก็ยิ่งทำให้คนรวยยิ่งรวยขึ้น และทำให้คนจนยิ่งจนลง ช่องว่างระหว่างคนมั่งมีกับคนจนเพิ่มขึ้น คนได้เปรียบกับคนเสียเปรียบก็ยิ่งห่างกันมากขึ้น ซึ่งไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติแต่อย่างใดเลย ยิ่งกว่านั้นยังทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศตกอยู่ในวัฏจักรแห่งความยากจน (Vicious cycle) อันได้แก่ผลิตภาพต่ำ การออม (Saving) ต่ำ การลงทุนต่ำ และรายได้ต่ำต่อไปอีกด้วย

3. ปัญหาด้านสังคม เช่นเดียวกันกับปัญหาด้านการเมืองและเศรษฐกิจ เนื่องจากข้าราชการขาดความกระตือรือร้นที่จะสนองตอบต่อการเรียกร้องและความต้องการของประชาชน นอกจากนี้แล้วข้าราชการเป็นจำนวนไม่น้อยนี้ยังคงมีทัศนคติผูกพันธ์อยู่กับสภาพแวด-

ล้อมแคบ ๆ ของตน และยังแน่นอยู่กับขนบธรรมเนียม และค่านิยมที่ไม่สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ดังเช่น การนับถือคนมีเงิน มีอำนาจ และพยายามดำเนินการทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งเงิน อำนาจ และการยอมรับนับถือจากสังคมเช่นเดียวกันกับบุคคลชั้นสูงทั้งหลาย จึงถือตัวบุคคลมากกว่าหลักการ ชอบความหรูหราฟุ้งเฟ้อ ชอบทำงานแบบฉาบฉวยในลักษณะที่จะทำให้ตนเองเด่นและโก้เก๋ ยิ่งกว่านั้น หลายคนเข้ามารับราชการเพื่อแสวงหาผลประโยชน์หาช่องโหว่ของกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ เพื่ออำนวยประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง ซึ่งนำไปสู่การทุจริต และประพฤติมิชอบ การฉ้อราษฎร์บังหลวง อันเป็นปัญหาดังที่เราได้รับรู้อยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน

เมื่อพฤติกรรมของข้าราชการเป็นเช่นนี้แล้ว จึงทำให้ประชาชนทั้งหลายขาดแบบอย่าง ขาดที่พึ่งและขาดแกนนำเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงค่านิยม และวิถีทางการดำเนินชีวิตให้เป็นไปในทางที่เหมาะสม กับทั้งทำให้โครงการต่าง ๆ ที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาสังคม เป็นไปอย่างไร้ทิศทาง สับสน และไม่ประสบผลสำเร็จ

4. ปัญหาที่เกิดจากระบบบริหารราชการและตัวข้าราชการเอง ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่ระบบบริหารราชการได้มีวิวัฒนาการมาเป็นเวลาอันยาวนาน และนับวันก็ยิ่งจะขยายตัวเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในด้านบทบาท ขอบเขตของภารกิจ การขยายหน่วยงานและส่วนราชการออกไปเพื่อสนองตอบต่อวัตถุประสงค์เฉพาะด้าน มีการจัดองค์การและสร้างกลไกที่สลับซับซ้อน แต่ขาดมาตรการที่แน่นอนในการยุบเลิกหน่วยงานและเอาผู้ปฏิบัติงานออกเมื่อปฏิบัติภารกิจนั้น ๆ เสร็จเรียบร้อยแล้วและหมดความจำเป็นที่จะใช้หน่วยงานดังกล่าวนั้นแล้ว จึงทำให้ระบบราชการขยายตัวออกไปอย่างไม่มีหลักการ และขาดการประสานแผนระยะยาวระหว่างส่วนราชการต่าง ๆ ด้วยกัน และยิ่งกว่านั้นหน่วยงานและส่วนราชการต่าง ๆ ต่างก็พยายามแสวงหาอำนาจและชิงดีชิงเด่นกัน ทั้ง ๆ ที่เป็นการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายของประเทศชาติด้วยกันทั้งนั้น ดังนั้นโอกาสที่ประชาชนและระบบหรือสถาบันอื่นจะควบคุมระบบราชการโอกาสที่ข้าราชการจะสำนึกในความรับผิดชอบที่มีต่อประชาชนและจะสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนโดยสะดวกรวดเร็วและเป็นธรรม จึงเป็นไปได้โดยยาก

จากปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้จะเห็นได้ว่าระบบราชการและตัวข้าราชการมีบทบาทและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความเจริญก้าวหน้าและความอยู่รอดของชาติ พฤติกรรมของระบบราชการและตัวข้าราชการจะเป็นตัวแปล (Variable) ที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาหรือเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ฉะนั้นตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ในฐานะที่เราเป็นข้าราชการทุกคนจึงจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์ตรวจสอบและใคร่ครวญถึงบทบาท ภาระหน้าที่ และพฤติกรรมต่าง ๆ ของเราเองเสียก่อนว่าเป็นไปอย่างเหมาะสมหรือไม่เพียงใด ประชาชนและสังคมส่วนรวมได้รับประโยชน์จากระบบราชการและจากตัวเรามากน้อยเพียงใด ซึ่งสำหรับข้อเสนอในที่นี้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวก็ได้แก่

1. ในระดับตัวบุคคลซึ่งได้แก่ข้าราชการทุกคนนั้นก็จะต้องปรับปรุงและพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าและทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งหมายถึงการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับลักษณะงานและระบบงานของตน ทำความเข้าใจในระเบียบกฎเกณฑ์ แผนงาน นโยบาย และเป้าหมายของหน่วยราชการของตนและของรัฐให้กระจ่างชัด ตั้งใจปฏิบัติราชการด้วยความทุ่มเท เสียสละ และในขณะเดียวกันก็จะต้องมีสัมพันธภาพอันดีกับผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดถึงการศึกษาหาความรู้ติดตามความเคลื่อนไหวและข่าวสารต่าง ๆ ของสังคมและของโลกอยู่เสมอ นอกเหนือไปจากการปฏิบัติภารกิจประจำในอันที่จะก่อให้เกิดทัศนคติและทัศนภาพที่กว้างไกล ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีความคิดริเริ่มและมีจิตใจที่เป็นนักประชาธิปไตย

นอกจากนี้แล้วการพัฒนาตนเองของข้าราชการยังต้องรวมถึงการปฏิวัติหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม บุคลิกภาพ ทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดที่ไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน อาทิ เช่น การเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ทัศนคติ และแนวความคิดที่ยังแน่นอยู่กับระบบเดิมของตนไปสู่การยอมรับ รับฟัง และให้เกียรติต่อความคิดเห็น ต่อแนวความคิดของผู้อื่น หันมาร่วมกันสร้างระบบค่านิยมของสังคมไทยเสียใหม่ จากค่านิยมที่หรูหรา ฟุ่มเฟือ นับถือความร่ำรวย ความมีหน้ามีตาในสังคม ความมีอำนาจราชศักดิ์ ชอบความสะดวกสบาย ชอบพึ่งบุคคลอื่น เกลียดการทำงานหนัก ดูถูกงานที่ใช้แรงงาน ทำงานแบบฉาบฉวย ให้

ความสำคัญแต่เฉพาะรูปแบบภายนอก ไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและประหยัด รังเกียจการทุจริตคดโกงและการได้อะไรมาโดยมิชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรม พร้อมกับตั้งใจประกอบกิจการงานของตนด้วยความวิริยะอุตสาหะโดยไม่เลือกว่าจะเป็นงานต่ำหรือไม่ ทั้งนี้เพราะเกียรติยศและศักดิ์ศรีของเราที่แท้จริงไม่ได้อยู่ที่อำนาจทรัพย์สินเงินทองและลักษณะงานที่สูงส่งแต่อย่างใด แต่อยู่ที่การทำงาน อยู่ที่การให้เกียรติและเคารพผู้อื่น อยู่ที่การยึดมั่นในหลักการอันถูกต้องและสุภาพอ่อนน้อมต่อบุคคลทั่วไปและอยู่ที่การสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นและศรัทธาในการประกอบคุณงามความดี ความซื่อสัตย์สุจริต และความมีมานะอดทนในอันที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย และในประการสุดท้ายอยู่ที่การน้อมรับเอาอุดมการแห่ง "การรับใช้ประชาชน" เข้าสู่หัวใจของเราทุกคน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองคือเกียรติยศแห่งชีวิตและคือศักดิ์ศรีของความเป็น "ข้าราชการ" โดยแท้จริง

2. ในระดับองค์การหรือระบบราชการอันได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม และแผนกต่าง ๆ นั้น ก็จำเป็นจะต้องได้รับการปรับปรุงและพัฒนาเช่นเดียวกัน โดยที่เราต้องยอมรับความจริงกันว่าในหลายกรณีระบบราชการก็เป็นอุปสรรคอันสำคัญต่อการให้บริการแก่ประชาชนโดยสะดวกรวดเร็วและเป็นธรรมรวมทั้งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้นส่วนราชการทั้งหลายก็ควรจะได้มีการร่วมมือประสานงานกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายของชาติ มีการประสานแนวนโยบายและแผนงานของแต่ละกระทรวง ทบวง กรม ให้สอดคล้องกันเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายหรือเป้าหมายของชาติและสนองตอบความต้องการของประชาชนและสภาพแวดล้อมให้มากที่สุด ทั้งนี้จำเป็นจะต้องอาศัยการศึกษา วิเคราะห์ วิจัยระบบการทำงานและการจัดทำโครงการต่าง ๆ พร้อมทั้งจะต้องนำเอาหลักวิชาและเทคนิคต่าง ๆ ของการบริหารมาประยุกต์ใช้อย่างจริงจังเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อันเกิดจากการปฏิบัติงานเช่น ลดขั้นตอนต่าง ๆ อันไม่จำเป็นออกไป เพื่อมิให้เกิดความล่าช้า การจำแนกตำแหน่งให้เหมาะสมกับลักษณะงาน การแก้ไขปัญหาความเลื่อมล้ำและซ้ำซ้อนของการปฏิบัติ การแสวงหามาตรการในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ งานอย่างรัดกุม เหล่านี้เป็นต้น

นอกจากนั้นแล้ว ก็จะต้องจัดให้มีโครงการฝึกอบรมและสัมนาข้าราชการขึ้นอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานจริง ๆ อันจะเป็นการพัฒนาทัศนคติ แนวความคิดและทักษะในการปฏิบัติงานของข้าราชการ และเพื่อเป็นการทบทวนบทบาทและการดำเนินงานของข้าราชการว่า บรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด ก่อให้เกิดปัญหาอะไรบ้าง และจะมีวิธีการปรับปรุงแก้ไขอย่างไรเป็นต้น

อีกประการหนึ่ง การที่จะพัฒนาข้าราชการให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพเป็นหัวหน้างานและเป็นผู้ปฏิบัติงานที่ดีได้ในอนาคต ผู้บังคับบัญชาก็จะต้องฝึกฝน แนะนำงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชาของตนอย่างจริงใจ และเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาแสดงความคิดเห็น ความคิดริเริ่ม มอบหมายงานที่มีลักษณะท้าทายความสามารถ ตลอดจนการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและในการดำเนินงานต่าง ๆ ให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ปฏิบัติด้วย

3. ในระดับความสัมพันธ์ระหว่างระบบราชการกับระบบภายนอกอื่น ๆ อาทิ เช่น ความสัมพันธ์กับระบบการเมืองนั้นก็จะต้องเป็นไปในรูปของความร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยที่นักการเมืองเป็นผู้กำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ส่วนข้าราชการก็จะเป็นผู้นำนโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติ เป็นผู้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงาน ข้าราชการจะต้องให้ข้อมูลที่เป็นจริง กล้าที่จะคัดค้านและแสดงความคิดเห็นด้วยความบริสุทธิ์ใจเมื่อเห็นว่าฝ่ายการเมืองกระทำไม่เหมาะสม ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการตัดสินใจของฝ่ายการเมืองอย่างถูกต้อง สร้างสรรค์ความร่วมมือ ร่วมใจ และระดมพลังความคิดร่วมกับนักการเมือง นักธุรกิจ นักสังคมสงเคราะห์ กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มพลัง สมาคม ตลอดจนสถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ เพื่อพัฒนาสร้างสรรค์สถาบันทางการเมืองของประเทศให้เป็นประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพ เพื่อปรับปรุงระบบเศรษฐกิจของประเทศให้เป็นระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่มีความมั่นคง มีประสิทธิภาพ มีความเป็นธรรมแก่ประชาชนให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข ได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และในทางสังคมก็เพื่อยกระดับจิตใจของประชาชนให้มีคุณภาพ มีค่านิยมที่เหมาะสมกับกาลสมัย และมีความรับผิดชอบสูงต่อสังคม

โดยที่เราทุกคนจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า การที่ประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้าและอยู่รอดได้นั้น มิใช่เพียงแต่จะพัฒนาเฉพาะระบบราชการ กลุ่มหรือสถาบันส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศเท่านั้น แต่ทุกระบบและทุกสถาบันจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างสมดุลและพร้อม ๆ กันไปด้วย

สำหรับข้าราชการที่กระทำหน้าที่ติดต่อและผูกพันธ์กับการดำรงชีวิตของประชาชนอย่างใกล้ชิดนั้น ก็จะต้องสำนึกอยู่เสมอว่า เราคือผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขของประชาชน ดังคติที่ว่า หากราษฎรเป็นทุกข์ เราจะสุขอยู่อย่างไร เราคือเพื่อนผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือและร่วมมือในการทำงานและดำรงชีวิตร่วมกันกับเขา เราคือญาติพี่น้องและเพื่อนร่วมชาติของเขาในอันที่อยากจะให้เขาได้มีโอกาสผึกฝน พัฒนาตนเอง มีความคิดริเริ่มในการดำเนินโครงการต่าง ๆ ด้วยตัวเขาเอง ตัดสินใจเลือกนโยบายและความต้องการด้วยตัวของเขาเอง โดยเราเป็นเพียงผู้คอยสนับสนุนชี้แนะแนวทาง และอำนวยความสะดวกในเรื่องเครื่องมือ อุปกรณ์และเทคนิคต่าง ๆ ที่จำเป็นให้ ซึ่งจะเป็นการสอดคล้องกับหลักปรัชญาแห่งการพัฒนาชุมชนที่ว่า "ช่วยเพื่อให้เขาช่วยตัวเอง" อันจะเป็นทางนำไปสู่การปกครองตนเองของประชาชน ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาระบบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยในที่สุด

ดังนั้นจึงมาถึงข้อสรุปที่ว่า ความอยู่รอดของชาติก็คือ ความอยู่รอดของประชาชนทั้งประเทศ โดยที่เขาจะต้องมีการอยู่ดีกินดี มีคุณภาพและมีการพัฒนาตนเอง ซึ่งย่อมจะต้องอาศัย "การพัฒนาตนเองของข้าราชการ" นั่นเอง เป็นจุดเริ่มต้นทั้งนี้เพราะการพัฒนาตนเองจะเป็นรากฐานของการพัฒนาด้านอื่น ๆ ทั้งปวง อันได้แก่เป็นรากฐานของการพัฒนาระบบงาน องค์การ ระบบราชการ ตลอดจนเป็นรากฐานของการพัฒนาระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคม อันจะนำไปสู่ความอยู่รอดของชาติที่ยั่งยืนถาวรอย่างแท้จริง

ธวัชชัย คูภิรมย์